ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXXX
Књига 68

Нови Сад, јануар 2008
Број 1

ЧЛАНЦИ

UDC 347.97/99(=16)

Dr Heka Laslo

Institut za komparativno pravo
Pravni fakultet Sveučilišta u Segedinu

SUDSKA VLAST U SLOVENSKIM DRŽAVAMA*

Komparativna studija

SAŽETAK: Ideja o jedinstvu Slovena je u 19. veku dosegla vrhunac kada je došlo do panslovenskog pokreta koji je rezultirao brojnim vrednim naučnim radovima, izučavanjem starije istorije i prava slovenskih naroda, pa čak i pokušajem dokazivanja postojanja slovenskoga prava, jednakovrednog germanskom ili francuskom pravnom sistemu. Ovaj pokret je nedugo potom izgubio značaj, ali ideja povezivanja Slovena nije nestala. Početkom 20. veka nastale su nove države Slovena, koje su nakon 1945. bile organizovane kao socijalističke federativne države sa vrlo sličnim političkim i pravnim sistemima po uzoru na sovjetski. Slomom socijalizma i raspadom bivših federacija u Evropi nastalo je 13 slovenskih država koje su bez izuzetka raniji socijalistički pravni sistem skoro u celosti zamenile zapadnim, kontinentalnim. Na osnovu rečenog vidljivo je da među slovenskim narodima i državama postoje brojne sličnosti koje omogućavaju analizu i komparaciju njihovih pravnih sistema. U ovoj studiji analiziramo i upoređujemo pravnu regulaciju pitanja sudske vlasti u slovenskim državama.

Ključne reči: ustavi slovenskih država, sudska vlast, sudije, tužilaštvo, tužioci, advokatura, javno beležništvo

* Rad primljen: 22. X 2007. godine.

UVOD

Sloveni su najbrojnija etnička i jezična skupina naroda u Evropi. Slovenski narodi su nastanjeni na prostoru jugoistočne, istočne i srednje Evrope te se prema jeziku kojim govore, veroispovesti i istorijskom nasledu među njima razlikuju tri grupe: istočni (Rusi, Belorusi, Ukrajinci), zapadni (Poljaci, Česi, Slovaci) i južni (Slovenci, Hrvati, Bošnjaci, Srbi, Crnogorci, Bugari, Makedonci) Sloveni.¹

Ideja o jedinstvu Slovena je u 19. veku dosegla vrhunac kada je među intelektualcima, naučnicima i književnicima došlo do panslovenskog pokreta koji je rezultirao brojnim vrednim naučnim radovima, izučavanjem starije istorije i prava slovenskih naroda, pa čak i pokušajem dokazivanja postojanja slovenskoga prava, jednakovrednog germanskom ili francuskom pravnom sistemu.² Ovaj pokret je nedugo potom dospeo u zapečak, ali ideja povezivanja Slovena time nije iscrpljena. Naime, početkom 20. veka nastale su nove države: SSSR, Čehoslovačka i Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca (od 1929. Kraljevina Jugoslavija), koje su nakon 1945. bile organizovane kao socijalističke federativne države sa vrlo sličnim političkim i pravnim sistemima po uzoru na sovjetski. Samo su Poljska i Bugarska izostavljene iz ovih državnih tvorevina, ali je uticaj SSSR-a na njih bio toliko jak da je sovjetski model preslikan i u te dve države. Slomom socijalizma i raspadom bivših federacija u Evropi je nastalo 13 slovenskih država koje su bez izuzetka raniji socijalistički pravni sistem skoro u celosti zamenile zapadnim, kontinentalnim. Na osnovu rečenog vidljivo je da među slovenskim narodima i državama postoje brojne sličnosti koje omogućavaju analizu i komparaciju njihovih pravnih sistema. U ovoj studiji analiziramo i upoređujemo pravnu regulaciju pitanja sudske vlasti u slovenskim državama.

Što se tiče oblika vladavine sve su komparirane države republike, što naglašavaju već i u svom nazivu (izuzev Ukrajine i Ruske Federacije).³ Rusija, Belorusija i Ukrajina su (polu)predsedničke republike (s vrlo širokim ovlašćenjima državnog poglavara), dok su ostale države parlamentarne republike (s tim da hrvatski i poljski predsednik imaju nešto šira ovlašćenja od poglavara drugih slovenskih država).

SUDSKA VLAST U SLOVENSKIM DRŽAVAMA

Svi ustavi slovenskih država deklariraju načelo nezavisnosti sudova i nepristrasnosti sudija kao jedan od osnovnih uslova funkcionisanja pravne

¹ Ovde smo pomenuli samo one narode koji su konstitutivni u svojim državama, a izostavili smo na primer Rusine koji nemaju svoju državu.

² Heka László: *A szláv népek joga. I. rész. A szokásjogtól a törvénykezésig*, A Pólay Elemér Alapítvány Tansegédletei, Szeged 2006, 23. p.

³ Danas u svetu prevladava republikanski oblik vladavine. Od 194 svetske države njih 164 (84%) su republike, a 30 (16%) su monarhije. Najviše je monarhija (14) u Aziji (uz 33 republike), zatim sledi Evropa sa 12 monarhija (uz 32 republike), odnosno Afrika s tri, Australija i Oceanija s jednom (otok Tonga) monarhijom.

države te garanciju delotvornog postupanja.⁴ Naime, bez neovisnog sudstva teško može da se ostvari poštovanje ljudskih prava i sloboda, kao i zaštita prava manjina.⁵ Postoje mišljenja prema kojima nezavisnost sudija nije njihovo pravo, nego obaveza. S tim u vezi se ističe da je imenovanje sudija na probni rok jedno od ograničenja njihove nezavisnosti, uz opasku da je to karakteristično uglavnom za sisteme u kojima pravnici svoju funkciju započinju unutar sudijske organizacije, a ne dolaze u nju „izvana” u kasnijoj fazi njihove karijere, kada su već dokazali svoje sposobnosti.⁶

Ustavi svih bivših socijalističkih država regulišu deobu vlasti i neovisnost pravosuđa kao „*conditio sine qua non*” ustavnog poretka.⁷ Propisuju i to da pravo suđenja imaju samo zakonom propisani sudovi, te obično zabranjuju organizovanje vanrednih sudova.⁸ Neke države u svojim ustavima zabranjuju osnivanje vojnih sudova u mirnodopsko vreme.⁹ Slovenske su države u svoj pravni poredak ugradile i lične garancije sudijske nezavisnosti (niko ne može da bude razrešen ili premešten, sudije uživaju imunitet, postoje posebna pravila u pogledu disciplinske odgovornosti), kao i mehanizme obezbeđivanja nezavisnosti sudijske organizacije (trodeoba vlasti, propisi o inkompatibilnosti, finansijska autonomija sudova), te elemente koji služe kao sredstva za osiguranje nepristrasnosti (zabrana komentarisanja sudskih predmeta koji su u toku, odnosno zabrana parlamentarne rasprave u pojedinim državama) itd.¹⁰ Međutim, donošenje ovakvih pravnih akata i pravnih institucija samo po sebi još ne znači da će sudija zaista presuđivati nezavisno, budući da nezavisnost sudskog procesa ovisi i o još nekim faktorima, kao što su: „lične kvalifikacije sudija te

⁴ Suština načela neovisnosti sudija je u tome da sudije donose odluke isključivo na osnovu ustava i zakona, a bez ikakvog spoljnog pritiska. Sudije uživaju imunitet, njihov mandat je neograničen, odnosno traje do penzionisanja. Ipak, unatoč pomenutog načela u slovenskim je državama (izuzev delom države članice Evropske unije) još veoma snažan politički uticaj na pravosuđe, kao i korupcija. Teškoću uzrokuje i preopterećenost sudova u većim gradovima. Na području bivše Jugoslavije (u Bosni i Hercegovini, te na Kosovu) u sudskom procesu učestvuju i strani sudije te tužioci, što delom kod domicilnog stanovništva izaziva otpor, jer strani pravnici ne poznaju domaće prilike u dovoljnoj meri.

⁵ Počevši od sedamdesetih godina 20. veka se uz načelo sudijske nezavisnosti sve više pominje i pitanje nezavisnosti sudova.

⁶ Bárd Károly: *Bírói függetlenség az Európai Unió társult országaiban. Hol állunk mi magyarok?*, Fundamentum, 2002, broj 1, 15. p.

⁷ Poželjno je da se izbor i napredovanje sudija baziraju na objektivnim kriterijima. Organ koji donosi odluku o ovome treba da bude nezavistan od vlade i državne uprave, što može da se osigura tako da članove istoga biraju same sudije. U onim državama u kojima je vlada ovlašćena za imenovanje sudija, treba da se obezbedi preglednost i nepristrasnost ovog postupka. Tu ulogu može da preuzme jedno neovisno i kompetentno telo čije predloge vlada prihvata u praksi, ali se nepristrasnost odlučivanja može obezbediti davanjem prava na pravni lek o kojem odlučuje nezavisno telo. Vidi Bárd Károly, n. d., 7. p.

⁸ Ustav Ruske Federacije u članu 118. stav 3. zabranjuje uspostavljanje posebnih sudova. Ustav Ukrajine u članu 125. (*Створення надзвичайних та особливих судів не допускається*) ističe da je zabranjeno uspostavljanje vanrednih ili specijalnih sudova.

⁹ Vojni sudovi funkcionišu na primer u Bugarskoj, Poljskoj i Slovačkoj.

¹⁰ Bárd Károly, n. d., 5. p.

politička organizacija, društveno okruženje ili pravna tradicija pojedine države".¹¹ Pravosuđe je u svim slovenskim državama u socijalističkom periodu bilo pod snažnim ideološkim i direktnim političkim uticajem, te se tokom preuzimanja zapadnog pravnog sistema suočilo sa sličnim problemima.¹² Način na koji prevazilaze ove teškoće u znatnoj meri uslovljava njihova pravna tradicija, prihvatanje evropskih liberalnih zasada, kao i stepen uticaja propalih totalitarnih sistema.

Pravosuđe u skoro svim upoređenim državama funkcioniše po sistemu subordinacije. Sudska vlast je organizovana prema teritorijalnom i stručnom principu.¹³ Sudije su u svom radu nezavisne, a njih biraju (ili imenuju) na neodređeno vreme s time da se u nekim slučajevima prvo imenovanje odnosi na probni rok (npr. u Srbiji na tri godine, u Slovačkoj na četiri, u Bugarskoj, Ukrajini i Hrvatskoj pak na pet godina), a kasnije imenovanje (reizbor) glasi do penzionisanja. Cilj ovakvog rešenja je da se tokom probnog roka ustanovi da li je imenovani sudija sposoban obavljati sudijsku funkciju. U Bosni i Hercegovini i na Kosovu u obavljanju pravosudne vlasti učestvuju i međunarodni sudije.

Izuzev Češke, Belorusije i Ruske Federacije, u svim drugim slovenskim državama postoji državno pravosudno veće koje ili bira sudije (Bugarska, Hrvatska, Srbija), ili predlaže njihovo imenovanje (Ukrajina, Poljska, Makedonija, Slovačkia, Slovenija), odnosno provode disciplinski postupak prema sudijama (Hrvatska, Makedonija, Srbija, Ukrajina).¹⁴ Predsednik republike imenuje sudije u Češkoj, Poljskoj, Belorusiji i Rusiji, s time da je u Češkoj za to potrebna saglasnost Vlade, a u Poljskoj pristanak Nacionalnog sudijskog veća. U Ukrajini se pravo prvog imenovanja nalazi u rukama predsednika Republike, a nakon toga pravo sledećeg izbora prelazi na parlament koji sudiju bira na neograničeno vreme. U Srbiji Narodna skupština bira sudiju na probni rok (na predlog Pravosudnog veća), a zatim trajno imenovanje predstavlja pravo Pravosudnog veća. U Makedoniji, Slovačkoj i Sloveniji izbor sudija predstavlja ovlašćenje par-

¹¹ Unatoč svemu navedenom, u najvećem broju slovenskih zemalja se odnos između sudova i drugih grana vlasti još ne može nazvati besprekornim. Jedan od glavnih razloga napetosti između politike i pravosudne vlasti je sudijski kadar nasleđen iz nedavne prošlosti, kojeg se optužuje zbog „služenja jednoj propaloj ideologiji”. Istodobno je nakon pada komunizma učestala optužba da se ponovo ne biraju najsposobniji pravници, nego oni koji su najodaniji političkoj nomenklaturi, pa zato ne mogu da sude nepristrasno.

¹² U okviru UN-a su 1985. godine usvojeni osnovni principi neovisnosti sudova, koji tačno opisuju sadržaj sudijske nezavisnosti, te su formulisani i opšti zahtevi koje nacionalna zakonodavna tela treba da uobličie u zakonske akte.

¹³ U Bugarskoj se i istražni organi nalaze u sklopu sistema sudijske vlasti.

¹⁴ Pomenuto telo su postsocijalističke zemlje preuzele iz evropske pravne tradicije (francuske, italijanske, španske, portugalske) sa ciljem da obezbede samostalnost i nezavisnost sudske vlasti. Ovo telo se bira na period od četiri godine, a njegovi članovi su s jedne strane sudije, a sa druge strane funkcioneri (ministar pravde), odnosno izabrani profesori prava, advokati itd. Članove pravosudnog tela delom biraju sami sudije, a delom parlament, ponegde ih imenuje predsednik države (u Poljskoj jednog, u Slovačkoj tri člana). U Sloveniji predsednik Republike predlaže parlamentu pet članova (od ukupno jedanaest koliko ih se bira).

lamenta (na predlog Pravosudnog veća), dok u Bugarskoj i Hrvatskoj sudije imenuju državna pravosudna veća.

Sudija ne može da obavlja nikakvu poslovnu delatnost, sem fakultetske nastave i naučno-istraživačkog rada. Mandat može da mu prestane podnošenjem ostavke (Bugarska, Crna Gora, Hrvatska, Srbija, Slovačka), izricanjem pravomoćne sudske presude zbog krivičnog dela (npr. u Crnoj Gori i Slovačkoj). U Bugarskoj takođe postoji ovaj razlog prestanka sudijske funkcije, ali je potrebno da sudija krivično delo počini s predumišljajem, dok u Hrvatskoj treba da se radi o delu koje čini sudiju nedostojnim za dalje obavljanje sudijske funkcije. U Sloveniji mandat sudije prestaje ako je počinio krivično delo „protiv zvanja”. Među razlozima za prestanak sudijske funkcije pominje se još i sprečenost (Hrvatska), ili sprečenost obavljanja funkcije duže od godinu dana (Bugarska), zatim teška povreda ustava ili zakona (Slovenija). Samo bugarski i hrvatski ustav pominju sticanje uslova za penzionisanje (dobna granica) kao razlog za prestanak mandata, što drugi ustavi ne propisuju jer se to samo po sebi podrazumeva. Isto tako je i smrt razlog prestanka funkcije.

Donošenje odluke o nemogućnosti obavljanja funkcije ili o prestanku sudijske funkcije spada u nadležnost pravosudnog veća. Sudije imaju pravo da se žale protiv ovakvih rešenja, a hrvatski i srpski ustav daju otpuštenom sudiji pravo na ulaganje ustavne žalbe, što jača samostalnost i nezavisnost sudija, jer naime, ovo pravo ne pripada drugim državnim službenicima.¹⁵

Sudije sude redovno u većima, s tim da u zakonom određenim slučajevima sudi sudija pojedinac. Pretresi su uglavnom javni, sem kada zakon propisuje održavanje zatvorenog pretresa. Postupak je kontradiktoran baziran na jednakosti stranaka. Sudske odluke obavezujuće su za sve državljane i organe. Stranke i druga lica imaju pravo na pravni lek.

Na sledećim stranicama ćemo prikazati na koji način regulišu slovenske države problematiku sudske vlasti, tužilaštava te advokature i javnog beležništva.

U *Ruskoj Federaciji* sudsku vlast mogu da vrše samo sudovi i to: Ustavni sud, te građanski, krivični i upravni sudovi. Zabranjeno je uspostavljanje posebnih sudova.¹⁶ U slučajevima propisanim saveznim zakonom u procesu suđenja učestvuju i porotnici.¹⁷ Sudija može da bude onaj ruski državljanin koji je navršio 25 godina života, završio je Pravni fakultet i ima barem pet godina prakse u struci.¹⁸ Sudije su nezavisne, imaju pravo imuniteta i ne mogu da se otpuste. Sudije najviših pravosudnih instanci (Ustavnog suda, Vrhovnog suda i Višeg arbitražnog suda) bira Savezno veće na predlog predsednika Rusije, dok sudije ostalih saveznih sudova imenuje državni poglavar. Ovlasti i način organizovanja saveznih

¹⁵ Vladan Kutlešić: *Ustavi bivših socijalističkih država Evrope. Uporedno pravna studija*, pp. 120—121.

¹⁶ Ustav Ruske Federacije. *Статья 118.*

¹⁷ Ustav Ruske Federacije. *Статья 123.*

¹⁸ Ustav Ruske Federacije. *Статья 119.*

sudova propisuju savezni ustavni zakoni.¹⁹ Vrhovni sud (*Верховный Суд Российской Федерации*) je najviša pravna instanca, koja sem odlučivanja po žalbama i vršenja nadzora nad nižim sudovima, ujednačuje pravnu praksu te daje objašnjenja u pitanjima sudske prakse.²⁰ Viši arbitražni sud (*Высший Арбитражный Суд Российской Федерации*) je najviša sudska instanca u privrednim pravnim sporovima i drugim sporovima o kojima sude arbitražni sudovi. Ovlašćen je vršiti nadzor nad nižim sudovima i davati tumačenja u pitanjima pravne prakse.²¹ U *Belorusiji* sudsku vlast vrše sudovi organizovani prema principu teritorijalnosti i stručnosti, a na osnovu sistema subordinacije. Zabranjeno je formiranje specijalnih ili vanrednih sudova.²² Predsednik Republike uz pristanak Veća Republike imenuje i razrešava predsednika Ustavnog suda, Vrhovnog suda i Privrednog suda iz reda sudija tih sudova, kao i sudije tih sudova (izuzev ustavnih sudija) te sve sudije u zemlji.²³ Sudije su nezavisne, nedopustiv je svaki slučaj pristrasnog suđenja koji za sobom povlači zakonsku odgovornost. Presude su obavezne za svakog građanina i nadležna tela.²⁴ U *Ukrajini* sudsku vlast vrše isključivo sudovi, a u procesu suđenja pored profesionalnih sudija neposredno učestvuje i narod posredstvom narodnih prisjednika i porotnika.²⁵ Sudije pri prvom imenovanju na probni rok od pet godina imenuje predsednik države. Sva druga postavljenja, izuzev sudija Ustavnog suda, vrši parlament (*Верховна рада*) na neodređeno vreme.²⁶ Ustav propisuje da sudija može da se razreši ako istekne rok na koji je imenovan ili izabran, ako navrši 65 godinu života, nadalje ako je zbog narušenog zdravstvenog stanja sprečen obavljati svoju funkciju, ili ako povredi zahteve koji se tiču inkompatibilnosti, odnosno ako povredi zakletvu. Sudija može da se razreši i ako je postala pravosnažna sudska presuda koja mu je izrečena, ako izgubi državljanstvo, ako bez traga nestane ili ga proglase umrlim, ako umre, odnosno ako podnese ostavku ili sam zatraži razrešenje. Rešenje o razrešenju sudije uvek donosi telo koje ga je izabralo ili imenovalo.²⁷ U okviru nadležnosti opštih sudova najviši sudski organ predstavlja Vrhovni sud (*Верховний Суд України*), čijeg predsednika izabira i razrešava plenum pomenutog suda.²⁸ Pored sudova opšte nadležnosti postoje i specijalizovani sudovi. Ukrajinsko pravosudno glavno veće predlaže imenovanje i razrešenje sudija, odlučuje o povredi zahteva o kompatibilnosti od strane sudija i tužilaca, sprovodi disciplinski postupak prema sudijama Vrhovnog suda i viših specijalnih sudova, rešava povodom žalbi na rešenja donesena u disciplinskom postupku. Ovo te-

¹⁹ Ustav Ruske Federacije. *Статья 128.*

²⁰ Ustav Ruske Federacije. *Статья 126.*

²¹ Ustav Ruske Federacije. *Статья 127.*

²² Ustav Belorusije. *Артыкул 109.*

²³ Ustav Belorusije. *Артыкул 84.*

²⁴ Ustav Belorusije. *Артыкул 115.*

²⁵ Ustav Ukrajine. *Стаття 127.*

²⁶ Ustav Ukrajine. *Стаття 128.*

²⁷ Ustav Ukrajine. *Стаття 126.*

²⁸ Ustav Ukrajine. *Стаття 125.*

lo sastoji se od dvadeset članova, u koje parlament, predsednik Republike, kongres sudija, kongres tužilaca, te kongres predstavnika visokih i viših pravnih učilišta i naučnih ustanova biraju po tri člana, državna konferencija saradnika tužilaštava dva predstavnika, dok su po službenoj dužnosti članovi ovoga tela predsednik Vrhovnog suda, ministar pravde, te glavni tužilac.²⁹

Poljski pravosudni sistem čine sudovi (*Sądy*) i tribunali (*Trybunały*). Sudska organizacija sastoji se od Vrhovnog suda (*Sąd Najwyższy*), redovnih sudova, upravnih i vojnih sudova. Vanredni i preki sudovi mogu da se osnivaju samo u vreme ratnog stanja.³⁰ Sudski postupak treba da se odvija barem kroz dve instance, dakle, obezbeđeno je pravo na žalbu i rešavanje po žalbi. Vrhovni sud kao najviša sudska vlast vrši kontrolu nad presudama i rešenjima redovnih i vojnih sudova, a Viši upravni sud (*Naczelny Sąd Administracyjny*), te drugi upravni sudovi vrše nadzor nad radom organa uprave i lokalnih samouprava. Sudije imenuje predsednik Republike na predlog Nacionalnog sudskog veća (*Krajowej Rady Sądowniczej*) na neodređeno vreme.³¹ Funkcija sudije prestaje samo ispunjavanjem starosne granice za odlazak u penziju, ili usled bolesti. Nacionalno sudsko veće imenuje se na četiri godine, a ovlašćeno je predlagati imenovanje i razrešenje sudija, te se brine da nezavisnost sudova i sudija bude trajno obezbeđena. Ako proceni da bilo koji normativni akt utiče na proklamovanu nezavisnost sudija ili sudova tada može da podnese zahtev za preispitivanje ustavnosti takvog akta o čemu je Ustavni sud dužan doneti rešenje. Članovi veća su po službenoj dužnosti predsednik Vrhovnog suda, predsednik Višeg upravnog suda, ministar pravde i lice koje imenuje državni poglavar, dok se pored njih izabira još 15 članova Veća iz reda sudija, zatim četiri zastupnika izabrana u Sejmu (Zastupničkom veću parlamenta), odnosno dva senatora izabrana u Senatu (gornji dom parlamenta).³² Državni tribunal (*Trybunał Stanu*) je sastavni deo pravosudnog sistema Republike Poljske, a nadležan je da rešava o ustavnopravnoj odgovornosti najviših državnih zvaničnika (državnog poglavara, premijera i ministara, predsednika Narodne banke i Državne revizije, članove Veća državne RTV, vrhovnog komandanta i članove Generalštaba vojske, te u ustavom propisanim slučajevima i poslanika te senatora), ako su tokom obavljanja svoje funkcije povredili. Državni tribunal čine predsednik (to je po funkciji predsednik Vrhovnog suda), dva potpredsednika i 16 članova izabranih od strane predstavničkog tela, ali koji nisu ni poslanici, ni senatori. Barem jedan potpredsednik i najmanje polovina članova Tribunala treba da zadovoljavaju uslove propisane za imenovanje na sudijsku funk-

²⁹ Ustav Ukrajine. *Стаття 131*.

³⁰ Ustav Republike Poljske. *Art. 175*.

³¹ Ustav Republike Poljske. *Art. 179*. Predsednik Republike imenuje predsednika Vrhovnog suda na period od šest godina između kandidata koje predloži plenum sudija, te predsednika Višeg upravnog suda takođe na mandat od šest godina i to na predlog plenuma sudija tog suda.

³² Ustav Republike Poljske. *Art. 187*.

ciju.³³ Članovi Tribunala su nezavisni u svom radu i raspolažu pravom na imunitet. Sudska vlast u *Češkoj* razlikuje se po tome što ne poznaje institut Pravosudnog veća, pa sudije na neodređeno vreme imenuje predsednik Republike. Sudija može da bude češki državljanin koji je sa završenim pravnim fakultetom. U sudskom postupku učestvuju i porotnici, ali samo u zakonom posebno propisanim slučajevima. Sudski postupak se odvija kroz tri stepena. Najviše sudske instance su Vrhovni sud i Vrhovni upravni sud.³⁴ Do 31. decembra 1993. su i vojni sudovi bili u sastavu sudske vlasti.³⁵ U *Slovačkoj* je za razliku od Češke ustrojeno Sudsko veće (*Súdna rada*) koje je nadležno za imenovanje i razrešenje sudija, kao i za predlaganje njihovog postavljenja i premeštaja. Predsednik ovoga tela je predsednik Vrhovnog suda, a članovi su: osam sudija izabranih od strane zbora sudija, tri člana izabrana u parlamentu, te po tri člana izabrana od strane predsednika Republike, odnosno Vlade. Članovi Sudskog veća mogu da budu samo lica koja su završila pravni fakultet i imaju najmanje 15 godina iskustva u struci.³⁶ Mandat Veća traje pet godina, a ista osoba može da bude član ovog tela najviše u dva mandata. Sudije u *Slovačkoj* na neodređeno vreme imenuje državni poglavar na predlog Sudskog veća. Sudija može da bude diplomirani pravnik koji je navršio 30 godina života, a raspolaže svim uslovima potrebnim da bi se slovački državljanin kandidovao na parlamentarnim izborima.³⁷ Sudska funkcija prestaje na osnovu ostavke koja se podnosi predsedniku Republike, ili opozivom od strane istog, a na predlog Sudskog veća, ako je pravosnažnom sudskom presudom utvrđeno da je sudija s predumišljajem počinio krivično delo, ili ako izgubi biračko pravo. Sudiju državni poglavar može da opozove i onda ako zbog zdravstvenih problema duže od godinu dana nije u mogućnosti obavljati svoju funkciju, ili ako je ispunio uslov za odlazak u starosnu mirovinu (ako je napunio 65. godinu života).³⁸ Najviša sudska instanca u trostepenoj sudskoj hijerarhiji je Vrhovni sud (*Najvyšší súd Slovenskej republiky*), čijeg predsednika i njegovog zamenika iz sastava sudija imenuje predsednik Republike (na predlog Sudskog veća) na mandat od pet godina (najviše dva puta). Državni poglavar razrešava sudije u ustavom propisanim slučajevima.

Sudovanje kroz tri stepena postoji i u *Hrvatskoj*. Vrhovni sud Republike Hrvatske najviši je sud u zemlji ovlašćen i za jedinstvenu primenu zakona, te za obezbeđivanje jednakopravnosti građana. Predsednika Vrhovnog suda izabira i razrešava Sabor na predlog predsednika Republike, a uz prethodno pribavljeno mišljenje zbora sudija Vrhovnog suda te nadležnog parlamentarnog odbora.³⁹ Trgovački sud sudi kroz dva stepena, s

³³ Ustav Republike Poljske. Art. 199.

³⁴ Ustav Republike Češke. Čl. 91.

³⁵ Ustav Republike Češke. Čl. 92.

³⁶ Ustav Republike Slovačke. Čl. 141a. *Súdna rada Slovenskej republiky*.

³⁷ Ustav Republike Slovačke. Čl. 145.

³⁸ Ustav Republike Slovačke. Čl. 147.

³⁹ Ustav Republike Hrvatske. Članak 118.

tim da u prvom stepenu sudi 13 trgovačkih sudova, a u drugom stepenu sudi Trgovački sud Republike Hrvatske. Upravni sud se 1977. godine izdvojio iz sastava Vrhovnog suda te se osamostalio.

Sudije imenuje i razrešava Državno pravosudno veće (*Državno sudbeno vijeće*) te odlučuje o njihovoj disciplinskoj odgovornosti, s tim da je u postupku imenovanja i razrešenja sudija ovo Veće dužno pribaviti mišljenje nadležnog parlamentarnog odbora. Veće se sastoji od jedanaest članova koje iz reda istaknutih sudija, advokata i profesora prava na mandat od četiri godine izabira Sabor, s tim da se članovi mogu izabrati na još jedan mandat. Većina članova ovog tela treba da bude iz reda sudija, ali članovi ne mogu da budu predsednici sudova. Članovi Veća među sobom tajnim glasanjem biraju predsednika na mandat od dve godine.⁴⁰

Sudijska funkcija je stalna, izuzev prvog izbora koji glasi na pet godina. Sudija može da bude razrešen ako podnese ostavku, ako izgubi sposobnost za obavljanje dužnosti sudije, ako je osuđen za krivično delo koje ga čini nedostojnim za obavljanje sudijske funkcije, ako ga je Državno pravosudno veće razrešilo zbog disciplinskog prekršaja, te ako je napunio 70. godinu života. Protiv rešenja o razrešenju, kao i odluke donesene povodom disciplinskog postupka, sudija ima pravo na žalbu Ustavnom sudu.

U Sloveniji je zabranjeno osnivanje vanrednih sudova, a u mirnodopsko vreme nije dozvoljeno organizovanje vojnih sudova. Sudovanje se odvija kroz tri stepena.⁴¹ U prvom stepenu sude 44 mesna suda (*Okrajno sodišče*) i 11 okružnih sudova (*Okrožno sodišče*), dok u drugom stepenu sude 4 Viša suda (*Višje sodišče*).⁴² Konačno u krajnjoj instanci sudi Vrhovni sud (*Vrhovno sodišče*).⁴³ Sem pomenutih sudskih foruma deluju još i radnopravni sudovi (*Delovno sodišče*), među kojima je sud u Ljubljani (*Delovno in socialno sodišče v Ljubljani*) nadležan suditi i u socijalnim sporovima. U drugom stepenu u radnopravnim i socijalnim stvarima sudi Viši sud za radnopravne i socijalne sporove u Ljubljani (*Višje delovno in socialno sodišče v Ljubljani*). Nadležnost za suđenje u upravnim sporovima pripada Upravnom sudu (*Upravno sodišče*).

Sudije na predlog Veća sudija (*Sodni svet*) imenuje parlament (Državni zbor) na neodređeno vreme (do penzionisanja). Veće sudija sastoji se od jedanaest članova od kojih pet na predlog predsednika Republike bira Državni zbor iz reda profesora pravnih fakulteta, advokata i drugih pravnika, a šest članova biraju sudije iz svojih redova. Predsednika Veća biraju sami članovi između sebe.⁴⁴ Na predlog Veća sudija Državni zbor

⁴⁰ Ustav Republike Hrvatske. Članak 123.

⁴¹ Vidi opširnije Dr Ljubo Bavcon: *Neodvisni sodnik — pogoj za našu svobodu in pravno varnost*, Pravna praksa, Ljubljana, št. 38/2005.

⁴² *Zakon o delovnih in socialnih sodiščih /ZDSS/* (Ur.l. RS, št. 2/2004 (10/2004 — popr.). *Zakon o rednih sodiščih /ZRS/* (Ur.l. SRS, št. 10/1977, 4/1982, 37/1982, 7/1986, 41/1987, 24/1988, RS, št. 8/1990, 19/1994). *Zakon o sodiščih /ZS/* (Ur.l. RS, št. 19/1994, 45/1995, 26/1999-ZPP, 38/1999, 45/1999. Skl.US: U-I-144/95, 28/2000, 26/2001-PZ, 56/2002-ZJU, 16/2004-ZZZDR-C, 73/2004, 72/2005, 49/2006-ZVPSBNO, 127/2006).

⁴³ Ustav Republike Slovenije. 127. člen.

⁴⁴ Ustav Republike Slovenije. 131. člen.

može da razreši sudiju funkcije, ako on tokom vršenja dužnosti teško povredi Ustav ili zakon, a takođe može i da razreši sudiju kojem je pravosnažnom sudskom odlukom utvrđeno da je svesno zloupotrebio svoj položaj.

U Srbiji je sudska vlast jedinstvena na području cele države. Sudovi su samostalni i nezavisni. Zabranjeno je osnivanje privremenih, prekih i vanrednih sudova.⁴⁵ Sudovi mogu da se kategorizuju na one opšte i specijalne nadležnosti. U prvu kategoriju spada 138 *opštinskih* i 30 *okružnih* (od toga četiri na području Kosova), nadalje apelacioni sudovi, te Vrhovni kasacioni sud.⁴⁶ U kategoriju specijalnih sudova spadaju sudovi za organizovani kriminal i ratne zločine. Sem njih postoji još 17 *trgovinskih* sudova i *Viši trgovinski sud*.⁴⁷ Imenovanje i razrešenje sudija vrše *Visoki savet sudstva* i *Veliko personalno veće*. Visoki savet sudstva predlaže imenovanje i razrešenje predsednika Vrhovnog kasacionog suda na osnovu pribavljenog mišljenja opšte sednice ovog suda i mišljenja nadležnog parlamentarnog odbora, a bira ga Narodna skupština na mandat u trajanju od pet godina (reizbor nije moguć).⁴⁸ Imenovanje sudije na probni rok u trajanju od tri godine spada u nadležnost Narodne skupštine (na predlog Visokog saveta sudstva).⁴⁹ Nakon proteka ovog roka sudiju na neodređeno vreme bira i razrešava Visoki savet sudstva. Sudiji funkcija prestaje na njegov zahtev, kao i nastupanjem zakonom propisanih razloga, odnosno razrešenjem (npr. ako nakon proteka probnog roka ne bude izabran na neodređeno vreme).⁵⁰ Sudija može da podnese Ustavnom sudu žalbu protiv rešenja o prestanku funkcije.⁵¹

Visoki savet sudstva ima 11 članova, od kojih njih osam bira narodna skupština na mandat od pet godina, dok su preostala tri člana po svojoj funkciji predsednik Vrhovnog kasacionog suda, ministar pravde i predsednik nadležnog parlamentarnog odbora. Među izabranim članovima šestorica treba da budu sudije po profesiji (jedan od njih sa područja autonomne pokrajine), a od preostale dvojice jedan se bira iz redova advokata, a drugi treba da bude istaknuti profesor prava sa najmanje 15 godina pravne prakse.⁵² Predsednici sudova ne mogu da budu članovi ovog Saveta. U srpskom pravnom sistemu postoji i *Veliko personalno veće* nadležno za utvrđivanje uslova za prestanak sudijske funkcije (nastupanje uslova za odlazak u starosnu penziju, odnosno drugih uslova).⁵³ Ovo telo

⁴⁵ Ustav Republike Srbije. Član 142.

⁴⁶ *Zakon o uređenju sudova*, „Službeni glasnik Republike Srbije”, broj 63/2001.

⁴⁷ *Vidi Zakon o sedištima i područjima sudova i javnih tužilaštava*, „Službeni glasnik Republike Srbije”, broj 63/2001.

⁴⁸ Ustav Republike Srbije. Član 144.

⁴⁹ *Vidi Zakon o sudijama*, „Službeni glasnik Republike Srbije”, broj 63/2001.

⁵⁰ Dr Bosa Nenadić: *Pravo razrešenog sudije na delotvorno pravno sredstvo u pravnom sistemu Republike Srbije*, Međunarodni problemi, Beograd, br. 1/2005.

⁵¹ *Vidi Zakon o Visokom savetu pravosuđa*, „Službeni glasnik Republike Srbije”, broj 63/2001.

⁵² Ustav Republike Srbije. Član 153.

⁵³ *Zakon o sudijama*, „Službeni glasnik Republike Srbije”, broj 63/2001. Član 56.

čini devet sudija Vrhovnog suda Srbije (najvišeg sudskog tela do ustavnih promena 2006. godine) sa najdužim sudijskim stažom, čiji mandat traje dve godine. Predsednika Veća biraju članovi među sobom. U postupku za razrešenje sudije zbog nesavesnog ili nestručnog vršenja dužnosti Veliko personalno veće može da izrekne meru upozorenja (može da se izrekne samo jednom) ili meru „uklanjanja iz suda” u trajanju od jednog meseca do jedne godine.⁵⁴ Sudija ima pravo da Opštoj sednici podnese prigovor u roku od osam dana.⁵⁵

U *Crnoj Gori* u prvom stepenu sude osnovni sudovi (ukupno 15 na području države), te viši sudovi u zakonom propisanim slučajevima, s tim da ovi potonji sude u drugom stepenu povodom žalbi na odluke osnovnih sudova. Apelacioni sud sa sedištem u Podgorici sudi povodom žalbi na prvostepene presude viših sudova, te privrednih sudova. U trećem stepenu sudi Vrhovni sud. Pored ovih sudova postoji još i Upravni sud.⁵⁶ Funkcija sudije je stalna, a prestaje na osnovu ostavke, sticanjem uslova za starosnu penziju ili u slučaju izricanja zatvorske kazne. Sudiju se može razrešiti ako ga se osudi zbog krivičnog dela koje ga čini nedostojnim za vršenje sudijske funkcije, ako funkciju vrši nestručno ili nesavesno, odnosno ako trajno postane nesposoban za vršenje iste.⁵⁷

U *Makedoniji* suđenje mogu da vrše samo redovni sudovi, a zabranjeno je ustrojavanje vanrednih sudova. Sudije se imenuju na trajni mandat, a bez njihovog pristanka ne mogu se premestiti. Sudijska funkcija prestaje ostavkom, zatim ako Sudijski savet Republike Makedonije (*Судскиот совет на Република Македонија*) utvrdi da sudija više nije sposoban za vršenje sudijske funkcije, ako sudija ispuni uslove za starosnu penziju, ako mu je pravosnažnom presudom izrečena kazna zatvora u trajanju od najmanje šest meseci, te ako je izabran na funkciju koja je inkompatibilna sa sudijskom funkcijom. Sudija se razrešava dužnosti ako je počinio težak disciplinski prekršaj koji ga čini nedostojnim obavljanja sudijske dužnosti i ako funkciju obavlja nestručno i nesavesno.⁵⁸ Makedonski zakon u vezi sudija porotnika propisuje da njih bira Sudijski savet na mandat od četiri godine uz mogućnost njihovog reizbora. Porotnik može da bude punoletni makedonski državljanin, koji ima najmanje srednju stručnu spremu, govori makedonski jezik i nije stariji od 60 godina.⁵⁹

Sudovi su organizovani po teritorijalnom i strukovnom principu. Sudovi opšte nadležnosti su u prvom stepenu opštinski sudovi (ima ih 27), s

⁵⁴ Zakon o sudijama. Član 61.

⁵⁵ Zakon o sudijama. Član 58.

⁵⁶ Ustav Republike Crne Gore. Član 100. Samostalnost i nezavisnost.

⁵⁷ Ustav Republike Crne Gore. Član 103.

⁵⁸ Ustav Republike Makedonije. Амандман XXVI на Уставот на Република Македонија.

⁵⁹ Законом за судовите, „Службен весник на РМ”, број 36/95, 45/95 и 64/03. (48. §, 49. §). Izabrani porotnik treba da položi zakletvu na makedonskom jeziku i da potpiše tekst zakletve sastavljen na makedonskom jeziku ćirilničnim pismom. Ako je na odnosnom sudu uz makedonski zvaničan i albanski jezik, tada manjinski porotnik polaže zakletvu i na albanskom jeziku.

tim da među njima ima i onih koji imaju proširenu nadležnost (ovde spadaju specijalizovani sudovi za organizovani kriminal). U drugom stepenu sude Apelacioni sudovi koji deluju u četiri grada (Bitola, Gostivar, Skopje, Štip), a u trećem stepenu Vrhovni sud u Skopju, koji je odgovoran za jedinstvenu pravnu praksu u Makedoniji.⁶⁰ Postoji još i Upravni sud nadležan na teritoriju cele države.⁶¹ Za razliku od drugih država regije u Makedoniji nemaju prekršajnih sudova, nego o prekršajima sude prvostepeni sudovi opšte nadležnosti.⁶²

Sudijski savet je samostalan i nezavisan pravosudni organ koji garantuje samostalnost i nezavisnost sudske vlasti.⁶³ Savet čini 15 članova koje na mandat od šest godina bira parlament (Sobranje) uz mogućnost jednog reizbora iz redova istaknutih pravnika. Osam članova biraju sudije iz svojih redova, s tim da tri člana treba da budu iz reda nacionalnih manjina, dalja tri člana bira parlament (za njihov izbor potrebna je i većina poslanika iz redova manjina), te konačno dva člana (jedan od njih treba da bude pripadnik manjine) na predlog predsednika Republike bira Sobra-nje.⁶⁴ Sem njih članovi Saveta su po službenoj dužnosti predsednik Vrhovnog suda i ministar pravde.⁶⁵ Tokom ustavnih promena 2005. godine utvrđena je nadležnost Saveta: bira i razrešava sudije i porotnike, utvrđuje činjenice u vezi prestanka sudijske funkcije, bira i razrešava predsednike sudova, ocenjuje rad sudija, odlučuje o disciplinskoj odgovornosti sudija, suspenduje njihovo pravo imuniteta, predlaže dva kandidata za ustavne sudije itd.⁶⁶ Pri imenovanju Savet je dužan da ima u vidu proporcionalnu zastupljenost nacionalnih manjina. Sudijski savet podnosi Sobra-nju godišnji izveštaj o svom radu.

Sudijsku vlast u *Bugarskoj* čine i tužioci, te istražni organi.⁶⁷ Sudija, tužilac i istražilac ne mogu biti razrešeni dužnosti, ako su ponovo imenovani (za stalno), nakon proteka roka od pet godina (na toliko su imenovani prvi put).⁶⁸ Funkcija imenovanom sudiji prestaje ako napuni starosnu dob za odlazak u mirovinu (65 godina), ako podnese ostavku, ako mu je pravosnažnom sudskom presudom izrečena kazna za krivično delo počinjeno s predumišljajem, te ako je trajno sprečen u obavljanju dužnosti.⁶⁹

⁶⁰ Ustav Republike Makedonije. Член 101.

⁶¹ Vidi Закон за управните спорови, „Службен весник”, број 62/06 — 134 седница, 12. 05. 2006. година.

⁶² Vidi Закон за прекршоците, „Службен весник на Република Македонија”, број 62/06 — 134 седница, 12. 05. 2006. година.

⁶³ Vidi Закон за Судскиот совет на Република Македонија, „Службен весник”, број 60/06 — 134 седница, 10. 05. 2006. година.

⁶⁴ Два člana koje predloži predsednik Republike mogu da budu profesori prava, istaknuti advokati ili pravници. Vidi Ustav Republike Makedonije. Амандман XXVIII.

⁶⁵ Ustav Republike Makedonije. Амандман XXVIII.

⁶⁶ Ustav Republike Makedonije. Амандман XXIX.

⁶⁷ Ustav Republike Bugarske. Чл. 117.

⁶⁸ Pre ustavnih promena iz 2003. godine ovaj probni rok iznosio je tri godine.

⁶⁹ Pre ustavnih promena iz 2006. godine umesto termina „trajna sprečenost” bilo je propisano da sprečenost treba da traje duže od jedne godine. Ustavni sud je neustavnom ocenio tu odredbu svojom odlukom broj 78. iz 2006. godine.

Ustavne promene iz 2006. godine propisale su još jedan slučaj: ako teško povredi sudijsku funkciju.⁷⁰

Sudije, tužioce i istražioce imenuje i razrešava Viši sudijski savet (*Висшият съдебен съвет*), te odlučuje i o njihovom napredovanju ili premeštaju. Na predlog saveta predsednik Republike imenuje i razrešava predsednika Vrhovnog kasacionog suda (*Върховния касационен съд*), Vrhovnog upravnog suda (*Върховния административен съд*) i glavnog tužioca.⁷¹ Telo čini 25 članova od kojih su po službenoj dužnosti (*ipso jure*) članovi predsednik Vrhovnog kasacionog suda i Vrhovnog upravnog suda te glavni tužilac. Ostali članovi su izborni članovi ovog tela koji se biraju na mandat od 5 godina iz reda istaknutih pravnika sa barem 15 godina pravne prakse, i to po 11 članova biraju parlament, odnosno organi sudске власти. Sednicama predsedava ministar pravde, ali ne može da glasa.⁷² Ustavnim promenama iz 2007. godine proširena je nadležnost Višeg sudijskog saveta, tako da sem imenovanja, razrešenja, premeštanja i degradovanja (tajnim glasanjem) sudija, tužilaca i istražilaca, sprovodi i disciplinski postupak, priprema budžet za sudsku vlast i razmatra godišnji izveštaj predsednika najviših sudskih instanci, te glavnog tužioca.⁷³ Najviši sudovi su Vrhovni kasacioni sud, Vrhovni upravni sud, a sem njih postoje još apelacioni, okružni, vojni i mesni sudovi.

Sudski sistem u *Bosni i Hercegovini* ustrojen je na nivou entiteta (opštine, okruzi, odnosno kantoni-županije), te je tek 2000. godine ustanovljen jedinstveni sud na nivou države koji nije nazvan Vrhovnim sudom, nego mu je zvanični naziv Sud Bosne i Hercegovine. Glavnu ulogu u njegovom osnivanju imao je glavni predstavnik UN-a koji je rešenjem inicirao donošenje Zakona o sudu Bosne i Hercegovine. Zakonom je ovaj sud sa sedištem u Sarajevu stavljen iznad vrhovnih sudova Federacije BiH-a, te Republike Srpske. Sud pored opšte sednice ima još tri odseka: za krivično pravo, za upravno pravo, te za žalbe. Prva dva odseka imaju po tri pododseka.⁷⁴ U krivičnom pravnom odseku to su pododsek za ratne zločine (I), pododsek za organizovani kriminal, privredni kriminal i korupciju (II), te pododsek za ostala krivična dela (III).⁷⁵

Odsek za krivičnopravne sporove i odsek za žalbe imaju najmanje deset sudija, a upravni odsek barem pet sudija. Odseci sude u većima od po tri sudije. Krivičnopravna nadležnost suda proteže se na krivična dela koja su krivični zakoni entiteta i Distrikta Brčko, odnosno drugi zakoni propisali kao dela kojima se ugrožava državni suverenitet, teritorijalni in-

⁷⁰ Ustav Republike Bugarske. Чл. 129. (1).

⁷¹ Predsednik države u slučaju ponovljenog predloga ne može uskratiti imenovanje i razrešenje.

⁷² Ustav Republike Bugarske. Чл. 130. (5). Ustavnim promenama iz 2006. nadležnosti ministra su proširene tako da podnose predloge u vezi unapređenja, premeštanja i razrešenja sudija, tužilaca i istražilaca. Vidi Ustav Republike Bugarske. Чл. 130a.

⁷³ Ustav Republike Bugarske. Чл. 130. *Държавен вестник*, бр. 12 от 2007 г.

⁷⁴ *Zakon o sudu Bosne i Hercegovine*, „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 29/00, 16/02, 24/02, 3/03, 37/03, 42/03, 4/04, 9/04, 35/04, 61/04, 32/07. 19. §.

⁷⁵ *Zakon o sudu Bosne i Hercegovine*, 26. §.

tegritet, politička nezavisnost, nacionalna bezbednost i međunarodni subjektivitet Bosne i Hercegovine. Sud zauzima konačan i za sve građane obavezujući stav u vezi izvršavanja državnih zakona i međunarodnih sporazuma, nadalje po službenoj dužnosti ili na zahtev nekog entitetskog suda (ili onog u Distriktu Brčko) daje instrukcije u vezi primene materijalnog prava kod krivičnih dela genocida, zločina protiv čovečnosti, ratnog zločina, te povrede pravila ratovanja. Sud odlučuje i o saradnji sa međunarodnim policijskim organizacijama, o izručenju osuđenika, saradnji s međunarodnim sudovima, kao i u sporovima oko nadležnosti među entitetima, te o obnovi postupka kod onih krivičnih dela koje propisuje državni zakon.⁷⁶ Ova instanca je ujedno i najviši upravni sud.⁷⁷

U većima krivičnopravnog i žalbenog pododseka pored domaćih sudija sude i međunarodne sudije, ali ovi potonji ne mogu da budu državljani Bosne i Hercegovine, niti susednih država.⁷⁸ Njih se ne može pozvati na krivičnopravnu odgovornost, niti ih se može uhapsiti, niti mogu da budu odgovorni u građanskoj parnici za mišljenje izraženo tokom vršenja dužnosti, odnosno za donesenu odluku. Međunarodne sudije su ovlašćene da koriste engleski jezik tokom postupka pred Sudom Bosne i Hercegovine, a Sud treba da obezbedi tumača koji će da prevodi rečeno na jedan od službenih jezika u BiH.

Sudovi su organizovani na nivou entiteta, a sude kroz tri stepena.⁷⁹ Na području Federacije BiH sude opštinski, kantonalni (županijski) sudovi, te *Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine*, a u Republici Srpskoj sude osnovni, okružni sudovi, te *Vrhovni sud Republike Srpske*.⁸⁰

Visoko sudske i tužilačke veće Bosne i Hercegovine ustrojeno je 2004. godine, a čini ga 15 istaknutih pravnika, poznatih po svojoj visokoj moralnosti i sposobnosti da odluke donose nepristrasno.⁸¹ Sastav veća treba da bude proporcionalan nacionalnom sastavu stanovništva.⁸² U nadležnost ovog tela spada imenovanje sudija i tužilaca (izuzev sudija Ustavnih sudova), kandidovanje sudija za entitetske Ustavne sudove, nadalje rešavanje o tome da li sudovi i tužilaštva imaju dovoljan broj sudija odnosno tužilaca, te rešavaju i u disciplinskim postupcima protiv sudija i tužilaca (ovlašćeno je za razrešavanje istih) itd. Veće sastavlja jednu poseb-

⁷⁶ Zakon o sudu Bosne i Hercegovine, 13. §.

⁷⁷ Zakon o sudu Bosne i Hercegovine, 15. §.

⁷⁸ Zakon o sudu Bosne i Hercegovine, 65. §.

⁷⁹ Ako zakon ne odredi drukčije, onda Vrhovni sud sudi u veću sastavljenom od tri sudije, izuzev ako odlučuje povodom pravnog leka uloženog protiv presude nekog od veća Vrhovnog suda. U ovom potonjem slučaju veće je sastavljeno od pet sudija.

⁸⁰ Vidi *Zakon o sudovima Republike Srpske*, „Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 111/04. i 109/05.

⁸¹ Veće je započelo s radom u junu 2004. godine, kada je visoki predstavnik UN-a (High Representative) svojim rešenjem imenovao 13 članova. Nakon toga su Poslanički dom parlamenta i Veće ministara imenovali preostala dva člana.

⁸² Godine 2006–2007. je u nacionalnom pogledu u Veću zastupljeno šest Bošnjaka (40%), 5 Srba (33,3%), 3 Hrvata (20%) i jedan predstavnik „ostalih” (6,7%), a pored njih su članovi ovog tela i dva međunarodna predstavnika. U pogledu pola bilo je deset muškaraca i pet žena.

nu listu o kandidatima za sudije ili tužioce, koji zadovoljavaju kriterije za ove funkcije, ali ipak nisu imenovani na iste. Neka lica sa ove liste dobijaju privremene zadatke, kao „rezervne sudije”, kada je nekom sudu potrebna pomoć zbog preopterećenosti. Veće ovakvog sudiju imenuje privremeno, ako to zatraži predsednik suda i ako su obezbeđeni materijalni uslovi za to.⁸³

TUŽILAŠTVO

Ustavi slovenskih zemalja prilično retko regulišu institut tužilaštva, posebno ustavi zapadnoslovenskih država. Tako primerice poljski ustav uopšte ne reguliše problematiku tužilaštva, nego ga pominje tek toliko da je dužnost tužioca nespojiva s funkcijom parlamentarnog poslanika. Češki i slovački ustavi u jednom, odnosno u tri kratka člana pominju tužilaštvo navodeći da ovu problematiku reguliše poseban zakon. Ustav Hrvatske navodi da je tužilaštvo samostalan i nezavisan organ, a beloruska, ukrajinska i makedonska konstitucija ga definišu kao jedinstveni organ, dok ruski ustav ističe hijerarhiju kao jedan od bitnih principa tužilaštva. Dok češki i slovački ustavi ne regulišu način imenovanja tužilaca, dotle hrvatski, srpski i ruski ustavi propisuju da tužioca bira parlament na predlog predsednika Republike, odnosno Vlade. Na isti način se bira tužilac i u Crnoj Gori i Makedoniji, dok u Sloveniji predsednik Republike imenuje tužioca na predlog parlamenta, a u Ukrajini ga državni poglavar imenuje uz saglasnost Verhovne Rade. U Belorusiji takođe državni poglavar imenuje tužioca, ali je za to potrebna saglasnost Republičkog veća (doma parlamenta). U Bugarskoj ga bira Vrhovni sudski savet, u Bosni i Hercegovini *Visoko sudsko i tužilačko veće*. U Hrvatskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini i Makedoniji deluje Državno veće tužilaca izabrano od strane parlamenta, koje imenuje i razrešava zamenike javnih tužilaca.

U pogledu nadležnosti tužilaštva ruski ustav ga ne spominje, dok ostali ustavi uglavnom ističu njegova ovlašćenja u zastupanju javne tužbe u krivičnom postupku, te zaštitu državnih interesa.

Tužilaštvo *Ruske Federacije* (*Прокуратура Российской Федерации*) predstavlja jedinstveni, centralizovani sistem sagrađen po principu hijerarhije. Na čelu tužilaštva nalazi se glavni tužilac (*Генеральный прокурор Российской Федерации*) koga na predlog državnog poglavara bira i razrešava Savezno veće. Tužioce subjekata Federacije (republike, pokrajine

⁸³ Vidi *Zakon o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine*, „Službeni glasnik BiH”, broj 25/04. 4. §; *Zakon o izmenama Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine*, „Službeni glasnik BiH”, broj 93/05. U Veće po jednog člana biraju sudije i tužioci Suda Bosne i Hercegovine, entitetskih vrhovnih sudova i tužilaštava, zatim kantonalnih i opštinskih sudova i tužilaštava (Federacija BiH), te okružnih i osnovnih sudova i tužilaštava (Republika Srpska). Jednog člana (sudiju ili tužioca) bira Sudsko komisija Distrikta Brčko, te po jednog člana Advokatska komora Federacije BiH, odnosno Republike Srpske. I konačno po jednog člana bira Predstavnički dom Parlamentarne skupštine, odnosno Veće ministara na predlog ministra pravde.

itd.) imenije savezni glavni tužilac uz konsultovanje sa subjektima, dok ostale tužioce imenuje glavni tužilac Federacije.⁸⁴ U *Belorusiji* je na sličan način uređeno tužilaštvo (*Прокуратура*) kao jedinstveni, centralizovani organ, na čijem čelu se nalazi glavni tužilac (*Генеральный прокурор*), koga uz pristanak Republičkog veća imenuje predsednik Republike.⁸⁵ Glavni tužilac i njemu podređeni i od njega imenovani ostali tužioci nadležni su i odgovorni da vrše jedinstvenu i strogu kontrolu pridržavanja zakona i drugih pravnih propisa od strane građana i organa, kao i za kontrolu zakonitosti rada mesnih samouprava, firmi i organizacija, te za kontrolu ponašanja pojedinaca. Tužilaštvo nadzire provođenje zakona i presuda, vodi istragu i zastupa optužbu. Tužioci su tokom obavljanja svoje dužnosti nezavisni i podređeni zakonodavstvu. Glavni tužilac dužan je da podnese izveštaj o radu predsedniku Republike.⁸⁶ U *Ukrajini* je tužilaštvo (*Прокуратура*) jedinstveno ustrojeni organ nadležan da zastupa državnu tužbu u sudskom postupku, da u skladu sa zakonom pred sudovima zastupa prava i interese građanina ili države, te da vrši kontrolu primene zakona u onim organima koji su nadležni za operativno delovanje na planu potere, saslušanja i predpretnesne istrage. Zadatak mu je i da nadzire da li se poštuje zakon pri izvršavanju krivičnopravnih sudskih odluka i drugih prisilnih mera u vezi sa ograničavanjem ličnih sloboda građanina.⁸⁷ Na čelu Tužilaštva nalazi se glavni tužilac (*Генеральный прокурор України*), kojeg uz saglasnost Verhovne Rade imenuje predsednik Republike na mandat u trajanju od pet godina. Parlament može izglasati nepoverenje glavnom tužiocu i tada je ovaj dužan podneti ostavku na dužnost.⁸⁸

U *Češkoj* tužilaštvo (*Státní zastupitelství*) zastupa javnu tužbu u krivičnom postupku i vrši druge poslove propisane zakonom.⁸⁹ Poseban zakon propisuje delovanje organizacije i izbor tužilaca. U *Slovačkoj* sistem tužilaštva (*Prokuratúra Slovenskej republiky*) čine Glavno tužilaštvo, okružna i opštinska tužilaštva, dok vojna tužilaštva imaju svoju zasebnu organizaciju. Tužilaštvo obezbeđuje zaštitu prava fizičkih i pravnih lica, odnosno državne interese, zastupa u krivičnopravnim stvarima, ali obavlja i zadatke ombudsmana, naročito u upravnim stvarima.⁹⁰ Svaki građanin može da se obrati tužilaštvu ako mu je povređeno neko pravo, a ako tužilac utvrdi da su lična prava građanina zaista povređena, tada je po službenoj dužnosti obavezan na zakoniti način zaštititi ta prava. Na čelu *Prokuratúre* nalazi se glavni tužilac (*generálny prokurátor*) koga na predlog parlamenta imenuje i razrešava predsednik Republike. Sve tužioce u državi imenuje glavni tužilac, koji za svoj rad i rad tužilaštva odgovara parlamentu, te je dužan podnositi izveštaj o stanju na planu zakonitosti. Glavni

⁸⁴ Ustav Ruske Federacije. *Статья 129 (1)*.

⁸⁵ Ustav Belorusije. *Артыкул 126*.

⁸⁶ Ustav Belorusije. *Артыкул 127*.

⁸⁷ Ustav Ukrajine. *Стаття 121*.

⁸⁸ Ustav Ukrajine. *Стаття 122*.

⁸⁹ Ustav Republike Češke. *Čl. 80 (1)*.

⁹⁰ Ustav Republike Slovačke. *Čl. 149*.

tužilac ima pravo pokretanja inicijative pred Ustavnim sudom, može da učestvuje na sednici Vlade i na plenarnom zasjedanju Vrhovnog suda, na kojima ima pravo savetodavnog glasa. Mesno nadležni tužioci mogu da učestvuju na sednicama tela područnih samouprava, gde takođe imaju savetodavno pravo glasa.⁹¹

U Hrvatskoj je Državno tužilaštvo (*Državno odvjetništvo*) samostalno i nezavisno pravosudno telo nadležno i obavezno goniti počinioc krivičnih i drugih kažnjivih dela, te preduzeti pravne korake u cilju zaštite državne imovine, kao i pravnim sredstvima zaštititi ustavnost i zakonitost.⁹² Glavni državni tužilac (*glavni državni odvjetnik*) rukovodi celokupnom organizacijom. Bira ga parlament na predlog Vlade, a uz prethodnu saglasnost nadležnog saborskog odbora na mandat od četiri godine.⁹³ Zamenike državnog tužioca (prvi put se biraju na mandat od pet godina, a sledeće imenovanje glasi do penzionisanja) imenuje i razrešava Veće državnih tužilaca (*Državno odvjetničko vijeće*), koje rešava i povodom disciplinskih postupaka tužilaca.⁹⁴ U Sloveniji je Državno tužilaštvo (*Državno tožilstvo*)⁹⁵ državni organ u čije ime državni tužilac zastupa optužbu u krivičnom postupku,⁹⁶ a sem toga obavlja i druge zakonom propisane poslove.⁹⁷ Funkcija državnog tužioca nespojiva je sa bilo kojom drugom funkcijom u državnom organu, mesnoj samoupravi ili političkoj partiji, kao i sa drugim zakonom propisanim funkcijama ili delatnostima.⁹⁸ U Makedoniji je javno tužilaštvo (*Јавно обвинителство*) jedinstveni i samostalan državni organ koji po službenoj dužnosti goni počinioc krivičnih i drugih kažnjivih dela. Tokom ustavnih reformi 2005. godine van snage je stavljen najveći deo odredaba koje su se odnosile na Javno tužilaštvo.⁹⁹ Na čelu organizacije nalazi se Javni tužilac Republike Makedonije (*Јавниот обвинител на Република Македонија*) i njemu su podređeni svi ostali javni tužioci.¹⁰⁰ Dužnost javnog tužioca nespojiva je sa član-

⁹¹ Mészáros Lajos: (*Cseh*)*Szlovákia alkotmányos rendszere*, Magyarok Szlovákiában, 1989—2004. http://www.foruminst.sk/publ/magy/1-2/magyszlovban_125-140.pdf. 135. p.

⁹² Vidi *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o državnom odvjetništvu*. Usp. Ustav Republike Hrvatske. Članak 124.

⁹³ U sastavu Državnog tužilaštva Hrvatske deluje 20 županijskih i 60 opštinskih državnih tužilaštava.

⁹⁴ Ovo Veće bira parlament, s tim da većina članova mora da bude izabrana iz reda zamenika državnih tužilaca. Glavni tužilac ne može da bude član Veća državnih tužilaca.

⁹⁵ *Zakon o državnem tožilstvu*. /ZDT/ (Ur.l. RS, št. 63/1994, 59/1999, 56/2002-ZJU, 105/2002. Odl.US: U-I-202/99-20, 110/2002, 17/2006 (20/2006 — popr.), 20/2006-ZNOM-CMO, 20/2006-ZNOJF-1, 1/2007. Odl.US: U-I-60/06-200, U-I-214/06-22, U-I-228/06-16, 14/2007, 40/2007).

⁹⁶ Ustav Republike Slovenije. 135. člen.

⁹⁷ Vidi opširnije Marijan Bobič: *Državno tožilstvo, politika in pravna država*, Pravna praksa, Ljubljana, št. 371/1997; Marijan Bobič: *Sprememba ustave in državno tožilstvo*, Pravna praksa, Ljubljana, št. 5/2001; Barbara Brezigar: *Državno tožilstvo kot institucija pravne države*, Pravna praksa, Ljubljana, št. 23/2005.

⁹⁸ Ustav Republike Slovenije. 136. člen.

⁹⁹ Tom prilikom je iz Ustava Makedonije iz 1991. godine izmenjen član 106, a član 107. je brisan.

¹⁰⁰ Ustav Republike Makedonije. Амандман XXX. (1).

stvom u političkoj partiji, ili bilo kojom drugom funkcijom, profesijom, odnosno članstvom u organizaciji. Zabranjeno je političko organizovanje i delovanje unutar sistema Javnog tužilaštva. Zakon o Javnom tužilaštvu od posebnog je značaja, pa se za njegovo usvajanje traži dvotrećinska većina glasova u parlamentu. Javnog tužioca Republike Makedonije bira i razrešava Sobranje na mandat od šest godina (uz mogućnost reizbora). Ostale javne tužioce bira (i razrešava) Savet javnih tužilaca (*Советом на јавни обвинители*) na neodređeno vreme. Nakon ustavnih reformi pomenuti Savet prilikom imenovanja treba da vodi računa o tome da u Javnom tužilaštvu budu proporcionalno zastupljene i nacionalne manjine. U *Crnoj Gori* državni tužilac u ime države vrši delatnost krivičnog gonjenja, podnosi pravne lekove u interesu zaštite ustavnosti i zakonitosti, te zastupa državu u imovinskopravnim sporovima.¹⁰¹ Državnog tužioca imenuje parlament na mandat u trajanju od pet godina, a s ovom funkcijom je nespojivo obavljanje funkcije narodnog poslanika ili druge funkcije, odnosno bilo koje druge profesionalne delatnosti.¹⁰² U *Srbiji* je Javno tužilaštvo samostalan državni organ koji goni počinioc krivičnih i drugih kažnjivih dela te preduzima mere za zaštitu ustavnosti i zakonitosti.¹⁰³ Na čelu Republičkog javnog tužilaštva nalazi se Republički javni tužilac koga na predlog Vlade i uz prethodno pribavljenu saglasnost nadležnog odbora Narodne skupštine bira parlament na mandat u trajanju od šest godina, uz mogućnost reizbora. Narodna skupština na predlog Vlade bira javne tužioce na mandat od šest godina, takođe uz mogućnost reizbora. Zamenike javnog tužioca prvi put parlament bira na predlog Državnog veća tužilaca na probni rok u trajanju od tri godine, a kod sledećeg izbora (na neodređeno vreme) odluku donosi Državno veće tužilaca.¹⁰⁴ Zamenik javnog tužioca zamenjuje javnog tužioca te je tokom vršenja dužnosti obavezan postupati u skladu sa uputstvima javnog tužioca.¹⁰⁵ Republički javni tužilac je odgovoran Narodnoj skupštini za svoj sopstveni rad i za rad Tužilaštva, a javni tužioci odgovaraju Republičkom javnom tužiocu i Narodnoj skupštini za svoj rad i za rad javnih tužilaštava kojima rukovode, dok su niža tužilaštva odgovorna višim javnim tužiocima. Zamenici javnih tužilaca od-

¹⁰¹ Ustav Republike Crne Gore. Član 105. Državni tužilac.

¹⁰² Ustav Republike Crne Gore. Član 106. Nespojivost funkcije.

¹⁰³ Ustav Republike Srbije. Član 156. (1).

¹⁰⁴ Državno veće tužilaca je samostalan organ koji osigurava samostalnost javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca. Čini ga 11 članova, od kojih su Republički javni tužilac, ministar pravde i predsednik nadležnog parlamentarnog odbora članovi ovog tela po svojoj funkciji, dok preostalih osam članova bira Narodna skupština na mandat u trajanju od pet godina. Šest izabranih članova (jedan od njih s područja autonomne pokrajine) su iz reda trajno imenovanih javnih tužilaca i zamenika javnog tužioca, a dvojica iz reda istaknutih pravnika sa najmanje 15 godina radnog iskustva u struci (jedan od njih je advokat, a drugi profesor prava). Veće predlaže Narodnoj skupštini imenovanje zamenika javnog tužioca koji se biraju prvi put (na probni rok), bira zamenike javnog tužioca na trajni mandat, odlučuje o prestanku funkcije tužioca, odnosno o napredovanju u službi zamenika javnog tužioca. Vidi Ustav Republike Srbije. Član 165.

¹⁰⁵ Vidi Zakon o javnom tužilaštvu, „Službeni glasnik Republike Srbije”, broj 63/2001.

govorni su za svoj rad nadležnom javnom tužiocu.¹⁰⁶ Funkcija Republičkog javnog tužioca prestaje na njegov sopstveni zahtev, ako ne bude ponovo izabran, ili ako nastupi neki od zakonom propisanih razloga za prestanak funkcije. Funkcija javnog tužioca ili zamenika javnog tužioca prestaje na sopstveni zahtev, nastupanjem razloga propisanih zakonom ili razrešenjem. Funkcija javnog tužioca prestaje i onda ako ne bude reizabran, a zameniku javnog tužioca mandat prestaje ako ne dobije stalno imenovanje. O razrešenju javnih tužilaca odlučuje parlament na predlog Vlade, a o razrešenju zamenika javnog tužioca rešava Državno veće tužilaca. Javni tužilac i zamenik javnog tužioca mogu da podnesu žalbu Ustavnom sudu protiv odluke o prestanku funkcije, ali podnošenje ove žalbe isključuje pravo na podnošenje ustavne žalbe. *Tužilaštvo Bosne i Hercegovine* je kao jedinstveni državni organ na državnom nivou osnovano 2003. godine. Poput drugih pravosudnih organa koji postoje na državnom nivou i tužilaštvo je ustrojeno na inicijativu Visokog predstavnika u skladu sa zakonom iz 2002. godine.¹⁰⁷ Tužilaštva su do tada bila organizovana na entitetskom nivou, pa je tako ovo Tužilaštvo nadležno da zastupa optužbu u postupku pred Sudom BiH. Entitetska tužilaštva i tužilaštva Distrikta Brčko dužna su obavestavati Tužilaštvo Bosne i Hercegovine o krivičnopravnim sporovima koji se vode pred sudovima, a koji spadaju pod ingerenciju Suda BiH, izuzev ako je optužnica već postala pravosnažna.¹⁰⁸ Sem toga su sva tužilaštva dužna Tužilaštvu BiH dostaviti sve podatke i informacije koje zatraži glavni tužilac. Prvostepeni je zadatak Tužilaštva BiH goniti počiniocce krivičnih dela ratnog zločina, organizovanog kriminala, privrednog kriminala te korupcije, odnosno borba protiv terorizma, krijumčarenja ljudi, pranja novca, međunarodnog kriminala itd. Na početku je Tužilaštvo imalo četiri tužioca, a trenutno među 26-oricom tužilaca deluje i nekoliko međunarodnih tužilaca.¹⁰⁹ U okviru Tužilaštva je 2005. godine ustrojen Odsek za ratne zločine koji preuzima predmete u kojima je Haški tribunal (ICTY) već sproveo istragu. Sem ovog odseka deluje još i Odsek za organizovani kriminal i korupciju te Opšti odsek nadležan za gonjenje svih ostalih krivičnih dela. Na čelu Tužilaštva BiH nalazi se glavni tužilac, koji ima četiri zamenika, a pored njega ovaj državni organ čini još i „određeni broj” tužilaca.¹¹⁰ Glavnog tužioca i nje-

¹⁰⁶ Ustav Republike Srbije. *Члан 160.*

¹⁰⁷ *Zakon o Tužilaštvu BiH*, „Službeni glasnik BiH”, broj 42/03. Izmene i dopune: „Službeni glasnik BiH”, broj 3/03 (32/03), „Službeni glasnik BiH”, broj 37/03 (9/04), „Službeni glasnik BiH”, broj 35/04. i „Službeni glasnik BiH”, broj 61/04.

¹⁰⁸ *Zakon o Tužilaštvu BiH. Član 18. Prelazna odredba.*

¹⁰⁹ U „prelaznom razdoblju” (koje ne može da traje duže od pet godina) je zakon propisao mogućnost da se u Odsek za ratne zločine i Odsek za borbu protiv organizovanog kriminala mogu imenovati međunarodni tužioci. Uslov je da ti tužioci ne mogu da budu državljani BiH ili bilo koje susedne zemlje. Sve odredbe koje se odnose na međunarodne sudije vrede i za međunarodne tužioce (odgovornost, korišćenje engleskog jezika). Prema planu Tužilaštva BiH od 2009. godine će u ovom državnom organu raditi samo domaći tužioci.

¹¹⁰ *Zakon o Tužilaštvu BiH. Član 3. Organizacija Tužilaštva.* „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, 24/02, 3/03, 37/03, 42/03, 9/04, 35/04, 61/04.

gove zamenike bira *Visoko sudsko i tužilačko veće Bosne i Hercegovine* iz sastava Tužilaštva BiH. Ako glavni tužilac zbog sprečenosti ili izostanka nije u mogućnosti obavljati svoju dužnost, tada ovo Veće odlučuje koji od zamenika će ga zameniti. Zamenici glavnog tužioca i tužioci Tužilaštva BiH ovlašćeni su u bilo kojem sporu koji se vodi pred Sudom BiH postupati u skladu sa ovlašćenjima koja pripadaju glavnom tužiocu. Mandat glavnog tužioca i njegovih zamenika traje šest godina, uz mogućnost reizbora, dok se tužioci imenuju na neodređeno vreme (trajno). Svima prestaje funkcija u slučaju podnošenja ostavke, ispunjenja uslova za odlazak u starosnu penziju, ili u slučaju razrešenja. Prestankom mandata ili u slučaju ostavke glavni tužilac i njegovi zamenici nastavljaju raditi u svojstvu tužilaca.¹¹¹ Tužilaštvo BiH dužno je o svom radu izveštavati Predsedništvo BiH, Parlamentarnu skupštinu i Veće ministara. U *Bugarskoj* se organizaciono ustrojstvo tužilaštva (*Прокуратура*) takođe poklapa sa strukturom sudova. Na čelu ovog organa nalazi se glavni tužilac koji vrši nadzor poštivanja zakonitosti, te rukovodi radom svih tužilaštava u zemlji. Krug nadležnosti *Prokurature* znatno je izmenjen ustavnim promenama iz 2006. godine. Tužilaštvo vrši kontrolu provođenja zakona i poštovanja zakonitosti te u sklopu svojih aktivnosti poziva na odgovornost počinioce krivičnih dela, zastupa optužbu u krivičnim delima protiv države, vrši kontrolu izvršavanja krivičnih sankcija i prisilnih mera, odnosno predlaže poništavanje protivpravnih rešenja. Sem nabrojanoga, u zakonom propisanim slučajevima učestvuje kao stranka i u građanskim u pravnim sporovima.¹¹²

ADVOKATURA I JAVNO BELEŽNIŠTVO

Advokaturu svi pravni sistemi slovenskih država prihvataju kao neizostavni deo sudskog postupka, dok se javno beležništvo još nije ukorenilo u znatnom delu država.¹¹³ Ustavi advokaturu samo spominju kao institut (uglavnom kroz jedan član ustava), dok regulativu u vezi obavljanja advokatske službe bez izuzetka poveravaju zakonima. Što se tiče javnog beležništva njega ustavi često čak ni ne spominju. U *Bugarskoj* je advokatska delatnost slobodna, nezavisna, a njezina organizacija se bazira na teritorijalnom principu, na nivou lokalne samouprave.¹¹⁴ Advokat pomaže građanima i pravnim licima u zaštiti njihovih prava i interesa. Način funkcionisanja advokature propisuje poseban zakon.¹¹⁵ Javno beležništvo

¹¹¹ Zakon o Tužilaštvu BiH. Član 8. *Trajanje funkcije*.

¹¹² Ustav Republike Bugarske. Čl. 127. (*Държавен вестник*, бр. 27. от 2006. г.).

¹¹³ Balkanske države tek usvajaju javno beležništvo kao institut, dok su one države koje su kroz istoriju pripadale zapadnoj pravnoj tradiciji već 1992. godine ugradile javno beležništvo u svoj pravni sistem.

¹¹⁴ *Закон за адвокатурата*. Чл. 1. Обн. ДВ. бр. 55 от 25 Јуни 2004 г., изм. ДВ. бр. 43 от 20 Мај 2005 г., изм. ДВ. бр. 79 от 4 Октомври 2005 г., изм. ДВ. бр. 10 от 31 Јануари 2006 г., изм. ДВ. бр. 39 от 12 Мај 2006 г., изм. ДВ. бр. 105 от 22 Декември 2006 г.

¹¹⁵ Ustav Republike Bugarske. Чл. 134. (1).

je 1997. godine ugrađeno u bugarski pravni sistem.¹¹⁶ U *Hrvatskoj* je advokatura samostalna i nezavisna služba koja svakome obezbeđuje pravnu pomoć, u skladu sa zakonom.¹¹⁷ Trenutno važeći Zakon o advokaturi detaljno reguliše ovu materiju.¹¹⁸ Javno beležništvo je u *Hrvatskoj* javna služba koja je 1993. godine „vraćena u hrvatski pravni sistem” kako navodi pomenuti zakon.¹¹⁹ U *Sloveniji* je advokatura samostalna i nezavisna služba koja je neizostavna u pravosudnom sistemu, a čiju delatnost propisuje poseban zakon.¹²⁰ Javno beležništvo je javna služba koja deluje na području Slovenije, a čije ustrojstvo reguliše Zakon o notarijatu.¹²¹ Advokatura je u *Makedoniji* samostalna i nezavisna javna služba koja obezbeđuje pravnu pomoć te istodobno ima javnopravnu funkciju u skladu sa zakonom.¹²² *Srpski* ustav advokaturu spominje samo u jednom članu navodeći da je svakome zagarantovana pravna pomoć u skladu sa zakonom. „Pravnu pomoć pružaju advokatura kao samostalna i nezavisna služba, i službe pravne pomoći koje se osnivaju u jedinicama lokalne samouprave, u skladu sa zakonom.”¹²³

THE JUDICIARY IN SLAVIC COUNTRIES

Heka László, Ph.D.

Summary

The idea of the unity of all Slavic people was the most dominant in 19th century at the time of Panslavic movement, which resulted in number of valuable scientific works, dealing with older history and rights of Slavic people, and even in attempt to prove the

¹¹⁶ Vidi *Zakon za notarijuse i notarijalna deinstvo* (Zagl. izm. — ДВ. бр. 123 от 1997 г.) В сила от 07. 01. 1997 г. Обн. ДВ. бр. 104 от 6 Декември 1996 г., изм. ДВ. бр. 117 от 10 Декември 1997 г., изм. ДВ. бр. 118 от 10 Декември 1997 г., изм. ДВ. бр. 123 от 23 Декември 1997 г., изм. ДВ. бр. 24 от 27 Февруари 1998 г., изм. ДВ. бр. 69 от 3 Август 1999 г., изм. ДВ. бр. 18 от 25 Февруари 2003 г., доп. ДВ. бр. 29 от 9 Април 2004 г., изм. ДВ. бр. 36 от 30 Април 2004 г., изм. ДВ. бр. 19 от 1 Март 2005 г., изм. ДВ. бр. 43 от 20 Май 2005 г., изм. ДВ. бр. 30 от 11 Април 2006 г., изм. ДВ. бр. 39 от 12 Май 2006 г., изм. ДВ. бр. 41 от 19 Май 2006 г.

¹¹⁷ *Ustav Republike Hrvatske. Članak 27.*

¹¹⁸ *Zakon o odvjetništvu*, „Narodne novine”, broj 9/1994.

¹¹⁹ *Zakon o javnom bilježništvu*, „Narodne novine”, broj 78/93. od 29. srpnja 1993. *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnom bilježništvu*, „Narodne novine”, broj 16. od 9. veljače 2007.

¹²⁰ *Zakon o notariatu /ZN/* (Ur.l. RS, št. 13/1994, 48/1994, 82/1994, 41/1995 Odl. US: U-I-344/94-19, 1/1999 Odl. US: U-I-125/95, 83/2001-OZ, 73/2004, 98/2005, 17/2006-ZIZ-C, 115/2006, 33/2007-ZSReg-B.

¹²¹ *Ustav Republike Slovenije. 137. člen. Vidi Zakon o odvjetništvu /ZOdv/* (Ur. l. RS, št. 18/1993, 24/1996 Odl. US: U-I-201/93-19, 24/2001, 48/2001 Odl. US: U-I-371/98-34, 111/2005. Odl. US: U-I-212-03-14).

¹²² *Ustav Republike Makedonije. Člen 53. Vidi Zakon za izmenuvanje i dopolnuvanje na Zakonot za advokaturata*, „Службен весник”, број 60/06. — 134 седница, 10. 05. 2006. година.

¹²³ *Ustav Republike Srbije. Član 67.*

existence of the Slavic law, equal in value to German or French legal system. This movement lost its significance not longer after that, but the idea of making the link between the Slavic people did not disappear. At the beginning of 20th century the new Slavic countries were created, and after 1945 they were organized as socialist federal states with similar political and legal systems following Soviet model. At the time of brake of socialism and separation of ex federations, 13 Slavic countries were created in Europe and they all almost completely substituted the previous socialist legal system with western, continental system. Based on the afore-mentioned it is clear that there are many similarities between Slavic people and Slavic countries that allow as to analyze and compare their legal systems. In this study, we have analyzed and compared legal regulation of the judicature in Slavic countries.

Keywords: constitutions of Slavic countries, judicature, judges, prosecution, prosecutors, law practice, notary public